

CRIMINOLOGIA PENITENCIARĂ CA TEORIE SECTORIALĂ A CRIMINOLOGIEI

Criminologia penitenciară constituie o teorie criminologică sectorială, care întrunește un ansamblu de cunoștințe despre infracționalitatea în instituțiile penitenciare, tendințele și legițile acesteia, factorii și împrejurările ce o determină și favorizează, personalitatea celor care săvârșesc infracțiuni în condițiile privațiunii de libertate, având ca scop elaborarea măsurilor de prevenire a criminalității în penitenciare și de minimizare a victimizării deținuților și personalului.

Executarea pedepsei privative de libertate (pedeapsa închisorii) este obiectul dreptului execuțional penal și al științei penitenciare [3, p. 11; 5, p. 8]. Probleme ce țin de executarea pedepselor privative de libertate, tratamentul deținuților, educarea și reeducarea acestora sunt studiate și de alte științe, cum ar fi pedagogia (pedagogia penitenciară), psihologia (psihologia penitenciară) [12; 13], sociologia (sociologia penitenciară) etc. Această gamă de probleme, dar și prevenirea infracțiunilor printre deținuți, prezintă interes pentru criminologie. Cu regret anume aspectelor de prevenire și contracarare a criminalității penitenciare în literatura criminologică autohtonă s-a acordat puțină atenție, în plan teoretic.

Criminologia pe care mulți o confundă cu criminalistica, are drept obiect de studiu crima ca fenomen social (criminalitatea), legițile manifestării și existenței acesteia în societate, cauzele criminalității, alți factori ce determină și favorizează săvârșirea infracțiunilor, particularitățile personalității infractorilor. Criminologia studiază, de asemenea, consecințele sociale ale criminalității, problemele referitoare la victime și victimizare, prognozarea criminologică, prevenirea și reacția socială anticrimă, asigurarea securității criminologice a persoanei, societății și statului. Apariția criminologiei ca știință a fost dictată de existența unei necesități sociale, și anume a necesității de a cunoaște ce reprezintă criminalitatea; cum apare se manifestă și evoluează acest fenomen; care sunt determinatele criminalității, cum se poate influența asupra acestui fenomen negativ pentru a-i minimiza pericolul pentru societate [10, p. 23].

Analiza conținuturilor manualelor de criminologie, majoritatea studiilor criminologice realizate arată că dezvoltarea criminologiei ca știință ține calea elaborărilor teoretice și a recomandărilor cu caracter aplicativ-practic, de regulă, orientate spre problemele prevenirii și contracarării criminalității tradiționale, adică a criminalității în afara penitenciarelor [1; 4; 6; 8]. Sunt conturate și bine dezvoltate diverse teorii criminologice sectoriale cum ar fi: violența criminală, criminalitatea organizată, criminalitatea în grup, criminalitatea gulerelor albe și corupția, criminalitatea minorilor, criminalitatea recidiviștilor, criminalitatea profesională etc.

În mare parte, elaborările teoriei criminologice generale pot fi aplicate și în scopul prevenirii criminalității penitenciare. Însă specificul criminalității din locurile de detenție ne sugerează că problema prevenirii și contracarării criminalității penitenciare constituie un aspect criminologic specific care, la rândul său, cere o fundamentare teoretică corespunzătoare specificului sistemului respectiv de relații sociale și de mediul penitenciar ca atare. Prevenirea și contracararea eficientă a criminalității în penitenciare este în dependență dintre acest fenomen și complexul de factori obiectivi și subiectivi, determinați de contradicțiile proprii procesului executării pedepsei cu închisoarea, dependente, la rândul lor, de specificul mediului în care se află deținuții, de existență în acest mediu a proceselor tenebroase și, de asemenea, al lacunelor în procesul de tratament al deținuților. Deci, prevenirea infracțiunilor din penitenciare presupune influențarea mecanismelor social-psihologice care determină comportamentul infracțional al deținuților (dar și al

lucrătorilor din acest sistem). Iată de ce apare necesitatea elaborării aspectului criminologic în domeniul execuțional penal, aspect care astăzi în teoria și practica din Republica Moldova practic lipsește. Elaborarea unei teorii criminologice speciale vizând prevenirea și contracararea criminalității în penitenciare ar influența în mod direct randamentul și eficacitatea întregului proces de executare a pedepsei închisorii. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate a fost promovată ideea cu privire la necesitatea elaborării unei teorii despre manifestările criminale care iau naștere în procesul de executare a pedepsei închisorii [9, p. 133], idee împărtășită și de către noi. Această teorie specială (sectorială) a fost numită: *criminopenologie* [9, p. 133].

După mai mulți ani, revenind la această problemă, rămânem convinși că justificată este promovarea ideii despre o teorie criminologică specială, pe care noi o numim – *criminologie penitenciară*, este justificată.

Argument pentru o asemenea afirmație îl constituie existența unui obiect de cercetare specific care, deși cuprinde toate elementele constitutive ale obiectului generic [1, p. 4] al criminologiei, el, în același timp, nu coincide cu acesta după conținut. Sarcina criminologiei penitenciare constă în cunoașterea, descrierea și explicarea proceselor, manifestărilor și legităților specifice unei ramuri distincte a realității sociale ce ține de executarea pedepsei închisorii.

Analizând criminalitatea, ca principal element principal al obiectului criminologiei, distingem specificul *criminalității penitenciare*. Aceasta se manifestă atât prin tendințe și legități, cât și prin infracțiunile încadrate în acest tip de criminalitate. Doar o analiză generală atestă că circa 90% din numărul de infracțiuni săvârșite în penitenciare îl constituie doar câteva tipuri de infracțiuni, ele formând, de fapt, nucleul criminalității penitenciare. Aici menționăm că doar criminalității penitenciare îi sunt proprii atare infracțiuni cum ar fi: (1) Acțiuni care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art. 286 CP RM); (2) Evadare din locurile de detenție (art. 317 CP RM); (3) Eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoarea (art. 319 CP RM); (4) Neexecutarea deciziei instanței de judecată (art. 320 CP RM); (5) Nesupunerea prin violență cerințelor administrației penitenciarului (art. 321 CP RM). Altora tipuri de infracțiuni (omor, vătămări corporale, acțiuni violente cu caracter sexual, huliganism, furt etc.) săvârșite în locurile de detenție, după cum arată un studiul efectuat [2, p. 92-116], le sunt proprii particularități criminologice distincte după dinamică, loc, timp, tipul personalității infractorului etc.

Un alt aspect, ce determină specificul criminologiei penitenciare o are persoana infractorului, unde ca obiect de studiu este personalitatea deținutului care săvârșește infracțiuni în perioada de detenție în penitenciar și, de asemenea, cunoașterea factorilor care determină comportamentul infracțional. Criminologia penitenciară este preocupată nu de personalitatea deținutului la general, ci doar acelor dintre ei care săvârșesc infracțiuni în perioada de detenție.

Identificarea grupurilor criminogene de deținuți, a particularităților prin care aceștia se deosebesc de alți deținuți (care nu săvârșesc infracțiuni aflându-se în același mediu), au o semnificație atât teoretică, cât și practică. Aceasta permite crearea „portretului” generalizator al deținutului infractor, adică a personalității (la general și după diverse tipuri) deținutului care comite infracțiuni în condițiile penitenciarului. Acest lucru, la rândul său, servește drept bază științifică pentru prognozarea comportamentului infracțional individual și elaborarea măsurilor de prevenire individuală și victimologică.

Un alt element al obiectului criminologiei – determinantele criminalității [1, p.p. 71-80; 11, p.123-130] (cauze, condiții, factori, împrejurări) – are, de asemenea, specificul său raportat la criminologia penitenciară.

Criminalitatea penitenciară, ca manifestare a criminalității, este determinată de factori de aceeași natură care sunt proprii criminalității ca fenomen social. Cercetările criminologice și psi-

ho-sociologice n-au atestat însă o corelație directă între comportamentul infracțional anterior al persoanei (în condiții de libertate) și comportamentul infracțional în condiții de privațiune de libertate. Probabil că determinantele fenomenului infracțional capătă în mediul penitenciar trăsături specifice, care se modifică ca urmare a proceselor și manifestărilor ce iau naștere în condițiile executării pedepsei cu închisoarea. Ele, pe de o parte, reduc influența premiselor, cauzelor generale, iar, pe de altă parte, ca urmare a declanșării mecanismelor social-psihologice, proprii mediului penitenciar, dau naștere altor factori negativi, determinând și favorizând criminalitatea penitenciară.

Determinantele criminalității penitenciare se cer a fi căutate în acele contradicții care iau naștere în legătură cu executarea pedepsei cu închisoarea, inclusiv neajunsurile organizării activității penitenciarelor, deficiențele în activitatea de supraveghere și tratament al deținuților. De aici, criminologia penitenciară va studia, în scopul elaborării măsurilor respective de neutralizare a factorilor negativi, anume acele procese care derulează în mediul penitenciar, va scoate în evidență anume lacunele în organizarea activității de reeducare și de supraveghere. Un rol deosebit i se va acorda cunoașterii mediului social-psihologic unde este plasat condamnatul, mediu care îi determină comportamentul.

Prezintă interes criminologic și cunoașterea particularităților personalității persoanelor care devin victime în perioada aflării în mediul penitenciar, caracteristicile victimității acestora, dar și mecanismele victimizării. Informațiile primite ar facilita mult elaborarea măsurilor îndreptate spre minimizarea riscurilor victimizării deținuților și lucrătorilor din penitenciare.

Un element constitutiv al criminologiei penitenciare considerăm prevenirea infracțiunilor (prevenția special-criminologică, individuală, victimologică). Ea include în sine și problema prognozării tendințelor și legităților criminalității penitenciare, a modificării proceselor și factorilor ce o determină, planificarea și coordonarea activității de prevenire a criminalității penitenciare.

Discuțiile din cadrul Conferinței, pot sugera și alte aspecte cu referire la criminologia penitenciară, mai cu seamă la aspectele ce țin de personalitatea infractorului care săvârșește infracțiuni în condiții de detenție.

Surse bibliografice:

1. Bujor V., Bejan O. *Curs elementar de criminologie*. IȘPCA. - Chișinău,; Institutul de Criminologie, 2016, Tipogr.: Bora Grup. – 129 p.
2. Casian S. *Probleme actuale ale criminalității penitenciare*. În: Probleme actuale privind infracționalitatea. Chișinău, 2000.
3. Carp S. *Drept execuțional penal*. – Ch. 2010, Acad. Ștefan cel Mare a MAI RM, Tipogr.: Bonus Offices SRL. – 344 p.
4. Nistoreanu Gh., Păun C. *Criminologie*. București, 1996.
5. Oancea I. *Drept execuțional penal*. Editura ALL Educațional S.A., București, 1998.
6. Oancea I. *Probleme de criminologie*. Editura ALL, București, 1994.
7. Sandu I.E., Sandu Fl. *Criminologie*. Editura Sylvi, București, 2001.
8. *Криминалогия*. Учебник под редакцией Долговой А.И., Москва, 1997.
9. Старков О. *К вопросу о предмете и системе криминологии*. În: Проблемы юридической ответственности и исполнении наказания. Сборник научных трудов, Рязань, 1985.
10. Bujor V., Cuvânt în apărarea criminologiei. *Legea și viața*, 1994, p.p. 23-25.
11. Bejan O., Explicație criminologică a comportamentului criminal. Ch., Ericon-SRL, 2009. – 137 p.
12. *Rolul pedepsei în societatea de tranziție*. Materialele conferinței științifico-practice 14-15 februarie 2002; Ch. Centrul editorial al Universității de Criminologie / resp. de ediție Bujor V. Tipogr. C.E.B. Orhei, 2002. – 320 p.
13. Ситковская О., *Психология уголовной ответственности*. М.; Изд-во НОРМА, 1988. – 285 с.